

A KÖZOKTATÁSI TÖRVÉNY ADATKEZELÉST ÉRINTŐ MÓDOSÍTÁSÁRÓL

• A Kormány a T/3591. számú törvényjavaslatban a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény módosításáról (továbbiakban: Javaslat) a törvény egyes pontjait kívánja módosítani.

Álláspontunkban a Javaslat adatvédelemmel kapcsolatos módosító rendelkezéseit vizsgáljuk. A Javaslat adatvédelmi vonatkozású rendelkezései üdvözlendők, ugyanakkor álláspontunk szerint néhány tervezett rendelkezés pontosításra szorul.

A Javaslatról általában

(Javaslat 88. §)

• A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény hatályos szövege rendkívül kevés és alacsony színvonalú szabályt tartalmaz a személyes adatok kezelésére vonatkozóan. Így van ez annak ellenére, hogy alkotmányos alapjog érvényesüléséről van szó, és a közoktatási intézményekben nagyon sok személy adatait kezelik: gyermekekét, tanulókat és szűkebb családjuk tagjait. Ennek következtében igen nagy számú érintett jogai sérülhetnek a hatályos szabályozás hiányosságai miatt. A Javaslat ezen a helyzeten mindenképpen változtatna:

☛ egyrészt **gátat szab a közoktatási intézmények ma – látszólag – korlátlan adatkezelésének,**

☛ másrészt pedig **lényeges garanciát állapít meg** azokra az esetekre, amikor a fent nevezett intézmények kötelező adatkezelést végeznek, amely a személyes adatok védelméhez fűződő alkotmányos jog korlátozásával jár.

• A hatályos közoktatási törvény két helyen tartalmaz adatkezelésre vonatkozó

rendelkezéseket: a 40. § (4) és (5) bekezdésében és a törvény 2. számú mellékletében. A Javaslat adatkezelési szempontból érintetlenül hagyná a 40. §-t, ugyanakkor számos szabályt illesztene be a mellékletek közé. Álláspontunk szerint a **jogszabályszerkesztés** elméleti és normatív előírásaival is ellentétes, ha a jogalkotó a törvény mellékletében érdemi rendelkezéseket helyez el, és ezzel áttekinthetetlenné teszi a jogszabályt, végző soron sérti a jogbiztonság követelményét. A jogszabályszerkesztésről szóló 7001/1988. (IK 11.) IM irányelv 26. szakasza szerint mellékletben indokolt elhelyezni a jogszabály szövegében jellege vagy terjedelme miatt, illetőleg más okból el nem helyezhető szöveget (pl. táblázat, űrlapminta, alapszabályminta). Kivételesen a melléklet tartalmazhatja a hatályon kívül helyezett jogszabályok felsorolását, feltéve, hogy a jogszabály nem csak erről szól. Itt azonban nem erről van szó. A Javaslat a **mellékletben helyezne el jogokat és kötelezettségeket előíró szabályokat, valamint alapjog érvényesülésének lényeges garanciáit.** Különösen meglepő ez például akkor, amikor az adatkezelési szabályzat megalkotásának kötelezettségét a Javaslat a törvény mellékletében írja elő, míg az intézmény más szabályzataira (szervezeti és működési szabályzatra, házirendre) az érdemi részben, az intézmény működésére vonatkozó rendelkezések között találunk szabályokat.

• Nem indokolja a szokatlan jogszabályszerkesztési megoldást az sem, hogy a közoktatási törvény jelenlegi szerkezetéhez a módosítás így jobban igazodik. A hatályos törvény adatkezelésre vonatkozó melléklete csupán felsorolásokat tartalmaz

a nyilvántartandó adatok körére és az adatok továbbításának lehetséges címzettjeire nézve, jelenleg ott érdemi rendelkezés nem található.

Javaslatunk:

☛ Az adatkezelésre vonatkozó szabályokat az intézmények működési rendjét szabályozó V. fejezetbe helyezték át.

A gyermekek, tanulók nyilvántartott adatai

(Közokt. tv. 2. számú melléklete)

• A hatályos törvény 2. számú melléklete „A gyermekek, tanulók nyilvántartott adatai” cím alatt az első pontban sorolja fel a nyilvántartandó adatfajtákat, köztük számos különleges adatfajtát is. A Javaslat ezt a felsorolást nem érinti. Az adatvédelmi törvény 3. § (1) bekezdés b) pontja szerint személyes adatot az érintett hozzájárulásának hiányában csak akkor lehet kezelni, ha törvény ezt elrendeli. **Amikor meghatározott adatok kezelését törvény előírja, akkor korlátozza az információs önrendelkezési jogot,** hiszen ezen adatokra nézve már nem az érintett rendelkezésének megfelelően történik az adatkezelés, hanem a jogalkotó döntése alapján. Ezért az mindenképpen **szükséges, hogy a jogalkotó a törvényben határozza meg a kezelendő adatok körét.** A TASZ álláspontja szerint ezért, amikor a törvény adatvédelmi szempontból rendbetételére kerül, meg kell vizsgálni abból a szempontból, hogy mennyire pontosan, szigorúan meghatározott a kezelendő személyes adatok köre, nyitott-e vagy pedig zárt a felsorolás, vagyis a törvény szín-

te mindenféle adat nyilvántartását lehetővé teszi-e vagy csak meghatározott adatoké. Az előbbi megoldás ugyanis megszorítások nélkül korlátozná az információk önrendelkezési jogot, vagyis kiüresítené azt.

• A pontokba szedett melléklet arra enged következtetni, hogy a felsorolás taxatív. A gyermek, a tanuló és a szülő személyének azonosítására szolgáló és elérhetőségére vonatkozó adatok tekintetében a felsorolás igen pontos [2. számú melléklet I. a) és b) pont]. A többi adatkör azonban már kevésbé pontosan meghatározott. A c) pont a gyermek óvodai fejlődésével kapcsolatos adatokat emeli a nyilvántartott adatok körébe. Nyilvánvaló, hogy a gyermek fejlődésével kapcsolatos adatok kifejezés nem tekinthető kellően pontosított meghatározásnak. A d) pont a tanulói jogviszonnyal kapcsolatosan nyilvántartható adatok körét sorolja fel. Azonban ez a felsorolás sem tekinthető taxatívnak, mivel a felsorolt adatok mintegy példaként kerültek meghatározásra, erre utal az a megfogalmazás, hogy a tanulói jogviszonnyal kapcsolatban „különösen” az alábbi adatok tarthatók nyilván. **Álláspontunk szerint a nyilvántartható adatok körét nem példálózó jelleggel, hanem taxatív módon kellene meghatározni.**

• Ennek érdekében a melléklet I. pont c) bekezdésében a gyermek óvodai fejlődésével kapcsolatos adatok megfogalmazás helyett kerüljenek az e körben tartozó adatok felsorolásra [hasonlatosan az a), b) vagy d) pontban szereplő felsoroláshoz]. A melléklet I. pont d) pontjában, amely a tanulói jogviszonnyal kapcsolatos adatokat sorolja fel, maradjon el az „így különösen” kitétel. Megfontolást érdemel, hogy kell-e további adatköröket a d) pont alatti felsorolásba illeszteni.

• Az ily módon újrafogalmazott felsorolásokban az adatkörök természetesen továbbra sem jelölhetők ki a legszigorúbb pontossággal, hiszen a törvényhozó nem tud előre meghatározni minden egyes közoktatási élethelyzetben szükségessé váló személyes adatfajtát, ahogy az más élethelyzetekben egyébként lehetséges. A kezelhető konkrét adatok meghatározásában a jelenlegi felsorolás pontosításán túl a **célhozakötöttség elve nyújthat támogatást** az intézmények számára. Azokat

az adatokat lehet tehát kezelni, amelyek az adott adatkörre vonatkozó törvényi felhatalmazás eredeti célját szolgálják. (A célhozakötöttségről még a későbbiekben szövelünk.)

Javaslatunk:

☞ A fentiekben ismertetett módon **kerüljön pontosításra a kezelendő adatok körének felsorolása** a közoktatási törvény 2. számú mellékletében annak érdekében, hogy az ne úgy tűnjön, hogy felhatalmazást biztosít a gyermekek, tanulók bármiféle adatának a kezelésére.

Az adatok továbbításának lehetséges címzettjei

[Javaslat 88. § (1)]

• A hatályos törvény a kezelhető adatok körének felsorolása után foglalkozik a lehetséges adattovábbításokkal, az adattovábbítás címzettjeinek és a továbbítható személyes adatoknak a felsorolásával a melléklet 2. pontjában. Ezek között elfogadhatatlan az első francia bekezdés, amelyet a javaslat érintetlenül hagy. Eszerint a **fenntartó, a bíróság, a rendőrség, az ügyészség, az önkormányzat, államigazgatási szervek, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok részére a gyermekek, tanulók valamennyi adata továbbítható**. Személyes adatok továbbítására való törvényi felhatalmazást azonban az adatok köre, a címzett és a cél együttes meghatározásával kell megadni, amely az esetek többségében a címzett adatkezelő valamelyik feladatának a megjelölése. Alapjog korlátozásáról van szó, amelynek mértékét és feltételeit pontosan kell meghatározni, **a törvényből egyértelműen kell kiderülnie, hogy mi az, ami jogszerűen megtehető az adatokkal**. Ha ezt csak körülbelül szabályozza a jogszabály, az a jogbiztonság sérelmével jár.

• Az első francia bekezdésnél a továbbítható személyes adatok köre sincs kielégítően meghatározva, valamennyi adat továbbítható. A valamennyi adat pedig az előzőekben kifejtettek szerint bármi lehet, hiszen az iskola szinte mindent megtudhat a gyermekekről, tanulókról. Nincs megfelelően rögzítve továbbá a címzett sem. A fenntartó, a

bíróság, a rendőrség az ügyészség és az önkormányzat még pontos meghatározás, ám az „államigazgatási szerv” határtalanra teszi a lehetséges címzettek körét. Ez tehát egy olyan adattovábbításra vonatkozó törvényi felhatalmazás, amelyben **sem az adatok köre, sem az adattovábbítás célja, sem címzettjei nincsenek kellő pontossággal meghatározva**. Alapjogot korlátozni ilyen pontatlan módon nem lehet. (Az adattovábbítás célja tekintetében némiképp előrelépést jelent a javaslat szerinti célhozakötöttségi rendelkezés, amelyről a későbbiekben még szövelünk, azonban nem pótolja az említett hiányosságokat.)

• A javaslat ugyanakkor kiegészíti a melléklet 2. pontja alatti felsorolást további adattovábbítási címzettekkel. Sajnos a javaslat **nem kellően határolja körül a továbbítható adatok körét** (a pontos megjelölésre példaként szolgálhatna a hatályos törvény mellékletének 2. pontja alá sorolt 2–5. francia bekezdés.)

• A javaslatban a melléklet 2. pontjában szereplő felsorolás kiegészítésére szánt hetedik francia bekezdés például az adattovábbításnak egy olyan újabb esetét taglalja, amelynek címzettje az egészségügyi, iskolaegészségügyi feladatot ellátó intézmény. Ezen intézmények számára lennének továbbíthatóak a tanulók személyes adatai **egészségügyi állapotuk megállapítása céljából**. A TASZ álláspontja szerint a szöveg így meglehetősen pontatlan. Az ilyen megfogalmazás könnyedén vezethet olyan jogértelmezéshez, amely alapján megengedhető lett volna az az adattovábbítás, amelyre az Országos Közoktatási Intézet Felnőttoktatási és Kisebbségi Központ kérte 2002-ben a középiskolákat. (Az említett szervezet egészségfelmérés céljából tanulói névsorokat és a nevekhez tartozó lakcímekeket kért az iskoláktól.)

• A szóban forgó rendelkezést úgy kell módosítani, hogy abból egyértelmű legyen, hogy az **csak egyedi adattovábbításra** vonatkozik, amelynek célja egy-egy gyermek egészségügyi vizsgálata, illetve kezelése. (Amennyiben a jogalkotó ennél szélesebb körű felhatalmazást kíván adni, akkor pontosan jelölje meg, hogy mely adatok továbbítását kívánja ezzel lehetővé tenni, így például „a gyermekek, tanulók neve továbbítható...”.)

javaslatunk:

☛ Az adattovábbítás lehetséges címzettjei a fent kifejtetteknek megfelelően kerüljenek egységesen pontosításra a melléklet 2. pontjának valamennyi bekezdésében. A jogalkotó jelölje meg, hogy az egyes célok érdekében az egyes címzetteknek milyen személyes adatok továbbíthatók, olyan módon, mint ahogy az a hatályos szöveg említett 2–5. francia bekezdésében szerepel.

Kedvezmények elbírálásához és igazolásához szükséges adatok

[javaslat 88. § (1)]

• A javaslat bár érintetlenül hagyja a kezelhető adatok körét felsoroló I. pontot, a lehetséges adattovábbítások felsorolását követően egy újabb kezelhető adatfajta-kört jelöl meg: a jogszabályokban biztosított kedvezményekre való igényjogosultság elbírálásához és igazolásához szükséges adatok közül azokat, amelyekből a jogosult személye és a kedvezményre való jogosultság megállapítható. Ez a rendelkezés arra a **téves jogértelmezésre adhat alapot, miszerint az iskola minden tanuló vonatkozásában nyilván tarthat ilyen szociális, egészségügyi stb. helyzetre vonatkozó adatokat.** A kedvezményekre való igényjogosultság elbírálásához valójában **csak akkor van szükség adatokra, ha az érintett a kedvezményvel élni kíván,** vagyis valamely kedvezményt, támogatást igényel. Az adatvédelmi törvény alapján pedig az érintett kérelmére indult eljárásban a szükséges adatai kezeléséhez való hozzájárulását megadottnak kell tekinteni. E rendelkezés fényében felesleges külön törvényi felhatalmazást adni.

javaslatunk:

☛ A törvényjavaslat 88. § (1) bekezdésével beiktatandó 3. pont maradjon el a javaslatból.

Titoktartási kötelezettség

[javaslat 88. § (2) 1. pont]

• Régi hiányosságot kíván pótolni a javaslat a pedagógust terhelő titok-

tartási kötelezettség előírásával. A tanuló és tanára között fennálló **bizalmi viszony alapján a pedagógust is kell terhelnie ilyen titoktartási kötelezettségnek,** ennek hiányában a bizalmi viszony igen sérülékeny, a pedagógus munkája pedig így gyakran eredménytelen lenne. A Be. 122. § (1) bekezdése alapján például bűncselekmény miatt bárki feljelentést tehet. A pedagógus eszerint jogosult lehetne a diákját feljelenteni, amikor a gyanúja a tanuló olyan bizalmas közlésén alapul, amelynek alapja a pedagógussal szembeni tisztelet vagy a segítségkérés. Ha pedig a diákkal szemben büntetőeljárás folyik, akkor az eljárásban a pedagógust tanúként vallomástételi kötelezettség terhelné a Be. 62. és 66. §-a alapján. Mindez nem, illetve korlátozottan áll fenn, ha a pedagógust hivatásánál fogva titoktartási kötelezettség terheli. Az ilyen kötelezettség alapjául szolgáló, a diák és a tanára közötti bizalmi viszony nagyon hasonlít az orvosi vagy a lelkesítő titoktartási kötelezettséget megalapozó bizalmi viszonyra.

• **Indokolt, hogy a jogszabály titoktartási kötelezettséget írjon elő a pedagógus számára.** Az Országos Kriminológiai Intézet (OKRI) 2002-ben készült kutatása nyomán vált ismertté, hogy 2000-ben valóságos iskolai feljelentési hullám indult: az iskolák diákjaik kábítószer-fogyasztását jelentették a rendőrségnek. A kábítószer problémák feltárása és hatékony megoldása csak a tanár-diák közötti bizalmi viszonyon alapulhat.

• A TASZ azonban úgy látja, hogy a javaslat megfogalmazásában e kötelezettség nem töltené be valódi célját. Különösen meglepőnek tartjuk azt, hogy az előkészítő munkát végző Oktatási Minisztérium szerint e jogintézmény létrehozása elsősorban a gyermeknek, a tanulónak a szülővel szembeni védelmét szolgálná. Ezt támasztja alá az, hogy a javaslat szerint „**a titoktartási kötelezettség nem terjed ki azokra az adatokra, amelyek e törvény alapján kezelhetők és továbbíthatók**”. Ezzel a mondattal a jogalkotó **kiüresítené a titoktartási kötelezettséget, mert éppen a legfontosabb eseteket sorolná a kivételek közé.** A törvény felsorolásában szereplő, „a gyermek óvodai fejlődésével kapcsolatos adatok”, „a tanulói jogviszonytal kapcsolatos ada-

tok”, és „az érintett hozzájárulásával kezelt többi adat” körébe a gyermekekkel, tanulókkal kapcsolatos, szinte mindenféle ismeret beletartozik, ami a pedagógus tudomására kerülhet, **és a törvény szerint például „bírótság, rendőrség ... államigazgatási szerv... részére valamennyi adat” továbbítható.** A titoktartási kötelezettség tehát egy büntető-, polgári vagy államigazgatási eljárásban tanúvallomástételi akadályként nem funkcionálhat, mert ilyen szervek tekintetében a pedagógus a törvény helytelen rendelkezése szerint nem lenne hivatásánál fogva titoktartásra kötelezett. (Ezzel kapcsolatban az indokolás is ellentmondásba keveredik önmagával.)

• Egy dohányzás miatt indult fegyelmi eljárás például a tanuló fegyelmi ügyével kapcsolatos adatként a törvény szerint kezelhető és továbbítható is. A javaslat szerencsétlen megfogalmazása alapján pedig az ÁNTSZ szabálysértési eljárás lefolytatása céljából elkérhetné a pedagógusoktól a dohányzáson ért tanulók nevét, mint ahogy ezzel meg is próbálkozott 2002-ben.

• A TASZ álláspontja szerint **a szülőkkel szemben nem az általános titoktartási kötelezettséggel kell megvédeni a gyermekeket.** Ez jogilag is bizarr ötlet, hiszen éppen a szülő az, aki a cselekvőkép-telen gyerek nevében a pedagógust felmentheti e kötelezettség alól. A megoldást az kínálná, ha módot adnának arra, hogy amennyiben **a pedagógus megítélése szerint a gyermek érdekeit nem szolgálná valamely személyes adatnak a szülő tudomására hozatala, akkor azok továbbítását megtagadhas-sa.**

javaslatunk:

☛ A javaslatból maradjon el „a titoktartási kötelezettség nem terjed ki azokra az adatokra, amelyek e törvény alapján kezelhetők és továbbíthatók” mondat. Kerüljön bevezetésre egy önálló rendelkezés, amely lehetővé teszi, hogy indokolt esetben a szülő felé az adattovábbítást a pedagógus megtagadhassa.

Célhoz kötöttségi szabály

[Javaslat 88. § (2) 2.pont]

• A TASZ álláspontja szerint a **célhoz kötöttségi szabály felvétele** a közoktatási törvény rendelkezései közé **üdvözlendő**, azzal, hogy az ilyen szabály természetesen szűkíti a lehetséges adatkezelések körét: a törvényi felhatalmazás alapján kezelt személyes adatok is csak az itt meghatározott célokból kezelhetők. Meglepő ugyanakkor, hogy a **közoktatási intézmények „a büntetethetőség és a felelősségre vonás mértékének megállapítása céljából”, sőt „nemzetbiztonsági okokból” is kezelnek személyes adatokat.** Kérdéses, hogy mennyiben függenek össze a közoktatási intézmények feladatai ezekkel a célokkal.

Javaslatunk:

➔ Az adatkezelés lehetséges céljait a közoktatási intézmények feladataira tekintettel kell meghatározni.

Az adattovábbítás felelőségének meghatározása a törvényben

[Javaslat 88. § (2) 5.pont]

• **Helyesnek tartjuk, hogy a Javaslat szerint személyes adatok továbbítására az intézményvezető, vagy a meghatalmazottja jogosult.** A személyes adatoknak hatóságok, más szervek és személyek részére törvény alapján történő továbbítása az intézményvezető feladatai közé kell, hogy tartozzon, mivel tőle várható el leginkább a kapcsolódó jogszabályok, például az eljárási törvények ismerete, amely annak megállapításához szükséges, hogy jogszerű, így teljesíthető-e egy-egy adatkérés vagy sem.

Adatkezelési szabályzat

[Javaslat 88. § (2) 6. pont]

• **A személyes adatok védelmének fontos garanciája az adatkezelő önszabályozása, az, hogy a helyi viszonyokra nézve kialakítják az adatke-**

zeléssel kapcsolatos, intézményen belüli eljárások rendjét, meghatározzák, hogy az egyes adatkezelési műveletekért ki a felelős. A TASZ ezért üdvözlöi ezt a szabályt.

Önkéntes adatszolgáltatás

[Javaslat 88. § (2) 7.pont]

• Az iskolában egyre több esetben kéri meg a tanulókat arra, hogy egy-egy felmérésben működjenek közre oly módon, hogy bizonyos adatokat szolgáltatnak saját magukról vagy családjukról, esetleg egy tesztet töltsenek ki. A cselekvőképességükben korlátozott gyermekek jogainak védelmében indokolt az a szabály, miszerint **„kiskorú tanulónak az önkéntes adatszolgáltatásba történő bevonásához be kell szerezni a szülő engedélyét”.** A Javaslatnak ez a szabálya a TASZ álláspontja szerint helyes. Értelmetlen ugyanakkor az ezt megelőző mondat, miszerint „a tanuló önkéntes adatszolgáltatásban való részvételre nem kötelezhető”. Önkéntes adatszolgáltatásról ugyanis csak akkor beszélhetünk, ha a kötelezés kizárt.

Javaslatunk:

➔ A 7. pont első mondata értelmetlen, elhagyását javasoljuk, mivel a második mondat önmagában elegendő garanciát nyújt az érintettek védelmére.

Kiadta a

TASZ

T Á R S A S Á G A S Z A B A D S Á G J O G O K É R T

2003 ÁPRILISÁBAN

1114 BUDAPEST,
Eszék utca 8/B. fszt. 2.
Tel./Fax: 209-0046; 279-0755
e-mail: tasz@tasz.hu
<http://www.tasz.hu>
Adószám: 18067109-1-41

A közoktatás információs rendszere

[Javaslat 88. § (3)]

• A Javaslat alapján létrehozandók lennének a közoktatás információs rendszerén belül a pedagógusok és tanulók központi nyilvántartásai is. A jelenleg működő közoktatási információs rendszer személyes adatokat nem tartalmaz. A Javaslat szerint az új rendszerben a személyes adatok kezelésének célja a nemzetgazdasági szintű tervezés elősegítése lenne. A személyes **adatokat kötelezően kezelő** központi nyilvántartás létrehozása a személyes adatok védelméhez való **alkotmányos jog korlátozását jelenti.** Erre az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint **csak akkor kerülhet sor, ha elengedhetetlen,** tehát ha másik alapvető jog vagy szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme semmilyen más módon nem érhető el. A törvényhozó a korlátozás során köteles az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt kiválasztani. **Amennyiben a megjelölt cél elérhető alapjogkorlátozás nélkül is, az alapjogot korlátozó jogszabály alkotmányellenes.**

• A jogalkotó a központi nyilvántartások létrehozásakor adós maradt a megfelelő cél megjelölésével, illetőleg a **megjelölt cél, a nemzetgazdasági szintű tervezés bizonyosan megvalósítható** személyes adatok központi nyilvántartása nélkül is, például **azzal, hogy az intézmények anonimizált, statisztikai adatokat közölnek a tervezés felelőségével.** Nem derül ki a Javaslatból az sem, hogy mely szerv lenne a személyes adatok kezeléséért felelős (feltehetően az oktatási miniszter). A pedagógusok és a tanulók **„azonosító számon” történő nyilvántartása pedig nélkülöz mindenféle alkotmányos alapot.**

Javaslatunk:

➔ A közoktatás információs rendszerét központi személyes adat-nyilvántartások felállítása nélkül kell létrehozni, illetőleg a már működő rendszert a jelenlegi formájában kell fenntartani.